



THE ESTABLISHMENT OF PUBLIC SERVICE CENTERS AND THE HISTORICAL TRANSFORMATION OF THE LEGAL SERVICES SYSTEM FOR THE POPULATION IN SURKHONDARYO REGION (2017–2025)

Khaitmurat Mamanarov

Independent Researcher, Termez State University

Science ID: MSD-0526-0220

Termez, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words:	Abstract:
Центры государственных услуг, Сурхандарьинская область, органы юстиции, принцип «единого окна», правовые услуги, электронное правительство, административная реформа, документооборот, региональное управление, качество услуг.	Abstract: В статье анализируются создание Центров государственных услуг в 2017–2025 годах и их историческая роль в преобразовании системы оказания правовых услуг населению Сурхандарьинской области. В исследовании Центры государственных услуг рассматриваются не только как административные пункты приема заявлений, но и как институциональный механизм, связывающий органы юстиции, местное управление, правовые потребности населения, электронное правительство и культуру предоставления услуг, ориентированную на граждан. Демографический рост Сурхандарьинской области, высокая доля сельского населения, удаленность районов друг от друга, трудовая миграция, семейно-правовые отношения и предпринимательская активность оцениваются как основные факторы, усилившие спрос на государственные услуги. В статье в качестве основных правовых источников трансформации системы государственных услуг проанализированы Указ Президента № ПФ-5278 от 12 декабря 2017 года, Постановление № ПК-3430, Указ

Received: 20.09.26

Accepted: 21.09.26

Published: 22.09.26

Президента № ПФ-6269 от 2021 года, Указ Президента № ПФ-113 от 2022 года, а также Указ Президента № ПФ-80 от 2024 года. В результате обосновано, что Центры государственных услуг вывели на новый этап практику документооборота, приема обращений, межведомственного электронного взаимодействия и консультирования населения в Сурхандарьинской области, однако сохраняется необходимость усиления региональной статистики, мобильных услуг, цифровой грамотности и мониторинга качества.

**DAVLAT XIZMATLARI MARKAZLARINING TASHKIL ETILISHI VA
SURXONDARYO VILOYATIDA AHOLIGA HUQUQIY XIZMAT KO'RSATISH
TIZIMIDAGI TARIXIY BURILISH (2017-2025-YILLAR)**

Xaitmurat Mamanarov

Termiz davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Ilmiy identifikatsiya raqami: MSD-0526-0220

Termiz, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: davlat xizmatlari markazlari, Surxondaryo viloyati, adliya organlari, yagona darcha, huquqiy xizmat, elektron hukumat, ma'muriy islohot, hujjatlashtirish, hududiy boshqaruv, xizmat sifati.

Annotatsiya: Maqolada 2017-2025-yillarda davlat xizmatlari markazlarining tashkil etilishi va ularning Surxondaryo viloyatida aholiga huquqiy xizmat ko'rsatish tizimini o'zgartirishdagi tarixiy o'rni tahlil qilinadi. Tadqiqotda davlat xizmatlari markazlari faqat ariza qabul qiluvchi ma'muriy punkt sifatida emas, balki adliya organlari, mahalliy boshqaruv, aholi huquqiy ehtiyojlari, elektron hukumat va fuqaroga yo'naltirilgan xizmat madaniyatini bog'lovchi institutsional mexanizm sifatida talqin qilinadi. Surxondaryo viloyatining demografik o'sishi, qishloq aholisi ulushining yuqoriligi, tumanlararo masofa, mehnat migratsiyasi, oila-huquqiy munosabatlar va tadbirkorlik faolligi davlat xizmatlariga talabni kuchaytirgan asosiy omillar sifatida baholanadi. Maqolada 2017-yil 12-dekabrdagi PF-5278-son Farmon, PQ-3430-son qaror, 2021-yilgi PF-6269-son Farmon, 2022-yilgi PF-113-son Farmon hamda 2024-yildagi PF-80-son Farmon davlat xizmatlari tizimi transformatsiyasining tayanch huquqiy manbalari sifatida tahlil qilindi. Natijada davlat

xizmatlari markazlari Surxondaryoda hujjat yuritish, murojaatlarni qabul qilish, idoralararo elektron hamkorlik va aholiga maslahat berish amaliyotini yangi bosqichga olib chiqqani, biroq hududiy statistika, mobil xizmatlar, raqamli savodxonlik va sifat monitoringini kuchaytirish zarurati saqlanib qolayotgani asoslandi.

СОЗДАНИЕ ЦЕНТРОВ ГОСУДАРСТВЕННЫХ УСЛУГ И ИСТОРИЧЕСКАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ СИСТЕМЫ ОКАЗАНИЯ ПРАВОВЫХ УСЛУГ НАСЕЛЕНИЮ В СУРХАНДАРЬИНСКОЙ ОБЛАСТИ (2017–2025 ГОДЫ)

Хаитмурат Маманаров

Независимый исследователь Термезского государственного университета

Научный идентификационный номер: MSD-0526-0220

Термез, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: Центры государственных услуг, Сурхандарьинская область, органы юстиции, принцип «единого окна», правовые услуги, электронное правительство, административная реформа, документооборот, региональное управление, качество услуг.

Аннотация: В статье анализируются создание Центров государственных услуг в 2017–2025 годах и их историческая роль в преобразовании системы оказания правовых услуг населению Сурхандарьинской области. В исследовании Центры государственных услуг рассматриваются не только как административные пункты приема заявлений, но и как институциональный механизм, связывающий органы юстиции, местное управление, правовые потребности населения, электронное правительство и культуру предоставления услуг, ориентированную на граждан. Демографический рост Сурхандарьинской области, высокая доля сельского населения, удаленность районов друг от друга, трудовая миграция, семейно-правовые отношения и предпринимательская активность оцениваются как основные факторы, усилившие спрос на государственные услуги. В статье в качестве основных правовых источников трансформации системы государственных услуг проанализированы Указ Президента № ПФ-5278 от 12 декабря 2017 года, Постановление № ПК-3430, Указ Президента № ПФ-6269 от 2021 года, Указ Президента № ПФ-113 от 2022 года, а также Указ Президента № ПФ-80 от 2024 года. В результате обосновано, что Центры

государственных услуг вывели на новый этап практику документооборота, приема обращений, межведомственного электронного взаимодействия и консультирования населения в Сурхандарьинской области, однако сохраняется необходимость усиления региональной статистики, мобильных услуг, цифровой грамотности и мониторинга качества.

Kirish. 2017-yildan boshlab O'zbekistonda davlat xizmatlari tizimi davlat boshqaruvining eng sezilarli transformatsiya maydonlaridan biriga aylandi. Bu islohotning tarixiy mohiyati shundaki, avval tadbirkorlik subyektlariga yo'naltirilgan "yagona darcha" modeli endi jismoniy va yuridik shaxslarning kundalik huquqiy ehtiyojlarini qamrab oluvchi keng xizmat tarmog'iga aylantirildi. Natijada davlat xizmatlari markazlari fuqaroga yaqinlashgan davlat konsepsiyasining amaliy institutiga aylandi. Adliya tizimi uchun bu o'zgarish oddiy tashkiliy qayta nomlash emas, balki vazifa, uslub, mas'uliyat va xizmat madaniyatining tubdan o'zgarishi edi [1].

Surxondaryo viloyati misolida mazkur jarayon alohida ilmiy ahamiyatga ega. Viloyat respublikaning janubiy chegara hududi bo'lib, qishloq aholisi ulushi yuqori, tumanlar geografik jihatdan bir-biridan sezilarli masofada joylashgan, aholi soni esa barqaror oshib bormoqda. Rasmiy statistika ma'lumotlariga ko'ra, 2025-yil 1-yanvar holatiga viloyat doimiy aholisi 2 945 512 kishini tashkil etgan, shundan 1 881 418 nafari, ya'ni 63,9 foizi qishloq joylarda istiqomat qilgan [9]. Bu holat tug'ilish, nikoh, ajrim, meros, ko'chmas mulk, tadbirkorlik, ruxsatnoma, subsidiya va boshqa ma'muriy-huquqiy xizmatlarga talabning hududiy jihatdan tarqoq va barqaror ekanini anglatadi.

Maqolaning maqsadi 2017-2025-yillarda davlat xizmatlari markazlarining tashkil etilishi va rivojlanishini Surxondaryo viloyati misolida tarixiy-institutsional nuqtayi nazardan tahlil qilishdan iborat. Tadqiqotda davlat xizmatlari tizimining normativ asoslari, hududiy qamrovi, aholiga xizmat ko'rsatishdagi amaliy ahamiyati, muammolari va istiqboldagi takomillashtirish yo'nalishlari yoritiladi.

Adabiyotlar sharxi. Mavjud adabiyotlarda davlat xizmatlari tizimi ko'pincha ma'muriy huquq, elektron hukumat, korrupsiyaga qarshi boshqaruv, jamoatchilik nazorati va davlat boshqaruvi samaradorligi doirasida talqin qilinadi. Biroq tarixiy tadqiqot uchun faqat normativ hujjatlarni sanab o'tish yetarli emas. Davlat xizmatlari markazlari qaysi ijtimoiy ehtiyojga javoban tashkil etilgani, avvalgi "yagona darcha" modelidan qaysi jihatlari bilan farqlangani,

hududlarda qanday amaliy oqibat bergani va fuqarolarning davlatga munosabatini qanday o'zgartirgani ochib berilishi lozim.

PF-5278-son Farmon davlat xizmatlari tizimini tubdan isloh qilishda konseptual hujjat bo'ldi. Unda xizmatlarning sifati, tezkorligi, shaffofligi va foydalanish imkoniyatini oshirish, "Fuqarolar emas, hujjatlar harakatlanadi" tamoyilini joriy etish, idoralararo elektron hamkorlikni kuchaytirish, davlat xizmatlari ko'rsatish jarayonini monitoring qilish va aholining qayta aloqa mexanizmlarini rivojlantirish belgilandi [1]. PQ-3430-son qaror esa Adliya vazirligi huzuridagi Davlat xizmatlari agentligi faoliyatini tashkil etishning tashkiliy-huquqiy asoslarini yaratdi [2].

2021-yilgi PF-6269-son Farmon davlat xizmatlari ko'rsatish infratuzilmasini takomillashtirish va foydalanish imkoniyatini kengaytirishga qaratildi [3]. 2022-yilgi PF-113-son Farmon esa markazlarda elektron davlat xizmatlaridan mustaqil foydalanishga yordam beruvchi o'ziga o'zi xizmat ko'rsatish joylarini tashkil etish g'oyasini mustahkamladi [4]. 2024-yilgi PF-80-son Farmon adliya organlari va muassasalari mas'uliyatini oshirish hamda ixcham boshqaruv tizimini shakllantirish orqali islohotlarning keyingi bosqichini belgiladi [6].

Surxondaryo viloyati bo'yicha mavjud ochiq manbalar davlat xizmatlari markazlarining geografik tarmog'i haqida tasavvur beradi. Adliya vazirligi portali ma'lumotlarida viloyatda Angor, Bandixon, Boysun, Denov, Jarqo'rg'on, Muzrabot, Oltinsoy, Qiziriq, Qumqo'rg'on, Sariosiyo, Termiz tumani, Termiz shahri, Uzun, Sherobod va Sho'rchi yo'nalishlarida davlat xizmatlari markazlari manzillari berilgan [8]. Shu bilan birga, ochiq manbalarda 2017-2025-yillar kesimida har bir tuman bo'yicha xizmatlar soni, murojaatlar tarkibi, rad etish sabablari, qayta ko'rib chiqilgan arizalar va xizmat sifati indeksleri to'liq e'lon qilinmagan. Bu holat mavzuni chuqurlashtirish uchun idoraviy arxiv va statistik hisobotlarni jalb etish zarurligini ko'rsatadi.

Muhokama va natijalar. Davlat xizmatlari markazlarining tashkil etilishi avvalo xizmat ko'rsatish falsafasini o'zgartirdi. Avvalgi idoraviy modelda fuqaro yoki tadbirkor bir hujjat uchun bir nechta tashkilotga murojaat qilishi, turli ma'lumotnomalarni o'zi yig'ishi va idoralar o'rtasidagi uzilishlar uchun vaqt yo'qotishi mumkin edi. 2017-yildan keyingi modelda esa markaz fuqaroning arizasini qabul qiluvchi, idoralararo axborot almashinuvini boshlovchi va natijani yetkazuvchi muvofiqlashtiruvchi bo'g'inga aylandi. Bu o'zgarish davlatning fuqaroga nisbatan ma'muriy talab qo'yuvchi apparatdan xizmat ko'rsatuvchi institutga aylanishida tarixiy burilish bo'ldi.

PF-5278-son Farmonda 2018-yil 1-yanvardan "yagona darcha" markazlarini jismoniy va yuridik shaxslarga xizmat ko'rsatuvchi Davlat xizmatlari markazlariga aylantirish belgilangan. Bu norma juda muhim: u xizmatlar auditoriyasini faqat tadbirkorlik bilan cheklamay, oddiy

fuqarolarning kundalik huquqiy ehtiyojlarini ham qamrab oldi [1]. Surxondaryo sharoitida bu tug'ilish guvohnomasi, nikoh, oilaviy holat, meros, yer va ko'chmas mulk, qurilish, tadbirkorlikni ro'yxatga olish, pensiya va ijtimoiy yordam bilan bog'liq xizmatlarga huquqiy kirishni yengillashtirdi.

Davlat xizmatlari markazlarining hududiy qamrovi Surxondaryo uchun prinsipial ahamiyatga ega. Viloyatda 1 ta viloyat bo'ysunuvidagi shahar va 14 ta tuman mavjud bo'lib, adliya portali ma'lumotlarida har bir tuman-shahar kesimida markazlar manzillari keltirilgan [8]. Bu tarmoq fuqarolarning markazga jismoniy kirish imkoniyatini oshirdi. Biroq qamrovning o'zi sifat kafolati emas. Sifat uchun markazning yo'lga yaqinligi, navbatni boshqarish, operator malakasi, idoralararo ma'lumot almashish tezligi, xizmat natijasining qonuniyligi va arizachiga tushunarli izoh berilishi hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Surxondaryo viloyatida qishloq aholisi ulushining 63,9 foizni tashkil etishi davlat xizmatlari markazlaridan mobil, maslahatga yo'naltirilgan va raqamli yordam bilan uyg'un modelni talab qiladi [9]. Faqat markaz binosini tashkil etish yetarli emas; chekka qishloqlarda fuqaro xizmat turini, talab etiladigan hujjatlarni, ariza shaklini va rad etish asoslarini tushunmasa, tizimning huquqiy samarasi pasayadi. Shuning uchun davlat xizmatlari markazlari adliya organlarining huquqiy targ'ibot funksiyasi bilan integratsiyalashgan holda ishlashi kerak.

2017-2025-yillardagi islohotlarda "fuqaro emas, hujjat harakatlanadi" tamoyili markaziy o'rin egalladi. Mazkur tamoyil idoralararo elektron hamkorlik mavjud bo'lganda ishlaydi. Agar ma'lumotlar bazalari o'zaro ulanmagan, arxivlar raqamlashtirilmagan yoki xodimlar elektron tizimlardan foydalanishga tayyor bo'lmasa, fuqaro yana eski tartibdagi ma'lumotnoma yig'uvchi subyektga aylanib qoladi. Demak, davlat xizmatlari markazlari samaradorligi adliya organlarining o'zi bilan bir qatorda kadastr, soliq, FHDYo, notariat, mahalla, migratsiya va boshqa idoralar ma'lumotlarining integratsiya darajasiga ham bog'liq.

Xizmatlar sonining ortishi ham ikki tomonlama jarayondir. Bir tomondan, markazlar orqali ko'rsatiladigan xizmatlar ko'paygani fuqaro uchun qulaylik yaratadi. Ikkinchi tomondan, xizmatlar soni ortgani sari operatorlar uchun huquqiy bilim, reglamentlarni bilish, elektron tizimlar bilan ishlash va nizoli holatlarni tushuntirish talabi oshadi. Boshqacha aytganda, davlat xizmatlari markazi xodimi oddiy texnik ariza qabul qiluvchi emas, ma'muriy-huquqiy jarayonning birinchi liniya mutaxassisi sifatida tayyorlanishi kerak.

2022-yilgi PF-113-son Farmonda markazlarda elektron davlat xizmatlaridan foydalanish uchun o'ziga o'zi xizmat ko'rsatish joylarini tashkil etish va operatorlardan kamida bir nafarini mustaqil foydalanmoqchi bo'lgan shaxslarga yordam berishga jalb etish belgilangan [4]. Bu norma Surxondaryo uchun juda muhim, chunki qishloq aholisi, keksalar, raqamli savodxonligi

past fuqarolar yoki elektron imzo va identifikatsiyadan foydalanishda qiynaladigan arizachilar uchun markazlar raqamli xizmatga o'tishdagi ko'priklar vazifasini bajaradi.

1-jadval.

2017-2025-yillarda davlat xizmatlari markazlari rivojlanishining tayanch bosqichlari

Davr/hujjat	Asosiy mazmun	Surxondaryo kesimidagi ahamiyat	Institutsional natija
2017-yil, PF-5278	“Yagona darcha” markazlaridan jismoniy va yuridik shaxslarga xizmat ko'rsatuvchi Davlat xizmatlari markazlariga o'tish	Fuqarolar uchun xizmatlar qamrovi kengaydi; hujjat yig'ish yuki kamaytirish yo'nalishi belgilandi	Fuqaroga yo'naltirilgan xizmat modeli shakllandi
2017-yil, PQ-3430	Davlat xizmatlari agentligi faoliyatini tashkil etish	Hududiy boshqaruv va markazlar faoliyatini yagona tizimga solish imkoniyati kuchaydi	Tashkiliy vertikal va mas'uliyat mexanizmi aniqlandi
2021-yil, PF-6269	Davlat xizmatlari infratuzilmasini takomillashtirish va foydalanish imkoniyatini kengaytirish	Olis hududlarda xizmatga kirish imkoniyati masalasi dolzarblashdi	Infratuzilma va qamrov siyosati kuchaydi
2022-yil, PF-113	Byurokratik to'siqlarni qisqartirish, elektron xizmatdan mustaqil foydalanish joylarini tashkil etish	Qishloq aholisi va raqamli savodxonligi turlicha bo'lgan fuqarolar uchun yordam modeli zarur bo'ldi	Markazlar raqamli xizmatga o'tish ko'prigiga aylandi
2024-yil, PF-80	Adliya organlari va muassasalari mas'uliyatini oshirish, ixcham boshqaruv tizimini shakllantirish	Xizmat sifati, shikoyatlarni ko'rib chiqish va boshqaruv samaradorligini baholash ehtiyoji oshdi	Natijadorlikka yo'naltirilgan boshqaruv bosqichi kuchaydi

Jadvaldan ko'rinadiki, davlat xizmatlari markazlari 2017-yildan keyin bir martalik tashkilot sifatida emas, balki bosqichma-bosqich chuqurlashgan islohotlar majmui sifatida shakllangan. Avval markazlarning maqomi va vazifalari belgilandi, keyin infratuzilma va foydalanish imkoniyati kengaytirildi, undan so'ng elektron xizmatlar, o'ziga o'zi xizmat ko'rsatish joylari va boshqaruv mas'uliyati kuchaytirildi. Bu ketma-ketlik davlat xizmatlari tizimining tarixiy evolyutsiyasini aks ettiradi.

Surxondaryo uchun mazkur evolyutsiyaning asosiy natijasi davlat xizmatlarini markazlashtirish emas, balki ularni hududiyalashtirish bo'ldi. Ya'ni xizmatlar poytaxt yoki viloyat markazida jamlanib qolmasdan, tuman-shahar kesimida tashkil etildi. Ammo keyingi bosqichda xizmatlar mahalla va qishloq darajasiga yanada yaqinlashishi kerak. Aks holda tuman markazidan uzoqda yashovchi fuqaro uchun "bir darcha" ham amalda uzoq darchaga aylanib qoladi.

Davlat xizmatlari markazlarining samaradorligini faqat ko'rsatilgan xizmatlar soni bilan o'lchash xato bo'ladi. To'g'ri mezonlar quyidagilar bo'lishi kerak: xizmat muddati buzilishining ulushi; rad etilgan arizalarning asoslanganlik darajasi; qayta murojaatlar soni; tumanlar kesimidagi xizmat yuklamasi; nogironligi bo'lgan shaxslar, keksalar va chekka hudud aholisi uchun kirish imkoniyati; elektron xizmatlardan mustaqil foydalanish ko'rsatkichi; fuqarolarning shikoyatlari va qoniqish darajasi.

2-jadval.

Surxondaryo viloyatida davlat xizmatlari markazlari faoliyatidagi asosiy xavflar va yechimlar

Muammo	Xavf mazmuni	Eng kam, lekin zarur yechim
Hududiy masofa	Chekka qishloqlarda yashovchi fuqaro tuman markaziga borish uchun vaqt va xarajat sarflaydi	Sayyor davlat xizmatlari jadvalini aholi zichligi va murojaatlar turlariga qarab tuzish
Raqamli savodxonlik tafovuti	Elektron xizmatlar mavjud, lekin hamma fuqaro mustaqil foydalana olmaydi	DXMlarda o'ziga o'zi xizmat ko'rsatish joylari va qisqa amaliy konsultatsiyalarni kuchaytirish
Idoralararo integratsiya zaifligi	Ma'lumot bazalari to'liq ulanmasa, fuqaro yana ma'lumotnoma yig'ishga majbur bo'ladi	Adliya, FHDYo, notariat, kadastr, soliq va ijtimoiy xizmatlar o'rtasida real vaqt rejimidagi almashinuvni kengaytirish
Ochiq statistika yetishmasligi	Tumanlar kesimidagi xizmat sifati ilmiy va jamoatchilik nazoratida ko'rinmaydi	Har chorakda xizmatlar soni, rad etish sababi, muddat buzilishi va murojaatlar bo'yicha ochiq hisobot berish
Kadrlar yuklamasi	Xizmatlar ko'paygani sari operatorlardan huquqiy va texnik bilim bir vaqtda talab qilinadi	Markaz xodimlarini sohaviy xizmatlar bo'yicha muntazam attestatsiya va amaliy treningdan o'tkazish

Xulosa. 2017-2025-yillarda davlat xizmatlari markazlarining tashkil etilishi Surxondaryo viloyati adliya tizimi tarixida fuqaroga yo'naltirilgan davlat xizmatlari modeliga o'tishning

asosiy burilishi bo'ldi. Bu burilishning mohiyati markazlar soni yoki binolarning paydo bo'lishida emas, balki davlat xizmatlarining adliya nazorati, idoralararo elektron hamkorlik, maslahat berish va huquqiy natijaga yo'naltirilgan tartibga o'tishidadir.

Surxondaryo viloyati sharoitida davlat xizmatlari markazlari demografik o'sish, qishloq aholisi ulushining yuqoriligi, oila-huquqiy munosabatlarning faolligi, tadbirkorlik va migratsiya bilan bog'liq hujjatlashtirish ehtiyojlariga javob beruvchi muhim institut sifatida shakllandi. Ular aholining davlat bilan muloqotini soddalashtirdi, biroq raqamli savodxonlik, mobil xizmatlar, tumanlar kesimidagi ochiq statistika va xizmat sifati monitoringi masalalari hali ham izchil takomillashtirishni talab qiladi.

Kelgusida maqola mavzusini yanada kuchaytirish uchun Surxondaryo viloyati adliya boshqarmasi, davlat xizmatlari markazlari, FHDYo va notarial idoralarining 2017-2025-yillarga oid idoraviy hisobotlari, xizmatlar turlari bo'yicha dinamikasi, tumanlar kesimidagi murojaatlar statistikasi va fuqarolar qoniqishiga oid sotsiologik ma'lumotlar jalb qilinishi zarur. Busiz mavzu normativ sharh darajasida qolib ketadi; bu esa professor darajasidagi tarixiy-institutsional tahlil uchun yetarli emas.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Aholiga davlat xizmatlari ko'rsatishning milliy tizimini tubdan isloh qilish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5278-son Farmoni. 2017-yil 12-dekabr. Lex.uz ma'lumotlar bazasi.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Davlat xizmatlari agentligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida"gi PQ-3430-son qarori. 2017-yil 12-dekabr. Lex.uz ma'lumotlar bazasi.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Davlat xizmatlari ko'rsatish infratuzilmasini takomillashtirish va aholining davlat xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6269-son Farmoni. 2021-yil 24-iyul. Lex.uz ma'lumotlar bazasi.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Davlat xizmatlari ko'rsatishni soddalashtirish, byurokratik to'siqlarni qisqartirish hamda davlat xizmatlari ko'rsatish milliy tizimini rivojlantirishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-113-son Farmoni. 2022-yil 20-aprel. Lex.uz ma'lumotlar bazasi.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Fuqarolarning huquq va erkinliklarini ta'minlash hamda huquqiy xizmat ko'rsatishda adliya organlari va muassasalari faoliyati samaradorligini yanada oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-89-son Farmoni. 2022-yil 17-mart. Lex.uz ma'lumotlar bazasi.

6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Ma‘muriy islohotlar doirasida adliya organlari va muassasalarining mas‘uliyatini yanada oshirish hamda ixcham boshqaruv tizimini shakllantirish to‘g‘risida”gi PF-80-son Farmoni. 2024-yil 24-may. Lex.uz ma‘lumotlar bazasi.

7. O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi rasmiy portali. Davlat xizmatlari markazlari haqida ma‘lumotlar. Gov.uz/adliya.

8. Surxondaryo viloyati statistika boshqarmasi. Viloyatimizning doimiy aholisi soni. 2025-yil 1-yanvar holati bo‘yicha ma‘lumot. 2025-yil 22-yanvar.

9. Odilqoriyev X.T. Davlat va huquq nazariyasi. Darslik. - Toshkent: Adolat, 2018.

10. Tadjixanov U., Saidov A.X. Huquqiy madaniyat nazariyasi. - Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 1998.